

УДК 658.5:005:620.9

Попова О. Ю., Кузнєцов В. Ю., Становська Т. В.

СТРУКТУРИЗАЦІЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Організаційно-економічне забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства вимагає структуризації та надання більшої чіткості управлінському інструментарію, який повинен бути заснований на управлінських рішеннях, орієнтованих на планування та реалізацію заходів з енергоефективності, що сприяють отриманню позитивних економічних результатів. Саме позитивні економічні результати становлять основу мотивації, що спонукає промислові підприємства до впровадження заходів з енергозбереження. Особливістю економічного результату є можливість накопичення інвестиційного потенціалу для реалізації заходів що сприяють підвищенню ефективності господарської діяльності, або підвищення рівня інвестиційної привабливості для зовнішніх інвесторів, що дозволяє отримати доступ до інвестиційних ресурсів, необхідних для реалізації запланованих заходів з енергоефективності. Як невід’ємна риса організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства є багатоаспектність отримуваних результатів, які представлені економічними, соціальними екологічними, інституціональними та техніко-технологічними. При цьому очікувані результати набувають важливості не лише для промислового підприємства, який є ініціатором реалізації заходів з енергоефективності, а й для суспільства, що виконує роль реципієнта

Значною мірою сучасні дослідження наголошують на першочерговості врахування можливостей досягнення сталості розвитку промислових підприємств. Саме сталий розвиток вважається першочерговою задачею у сфері енергозбереження, енергозаощадження та підвищення енергетичної ефективності господарської діяльності промислових підприємств [1–3]. Основна ідея сталого розвитку полягає в збереженні потенціалу природи та забезпеченні такого рівня споживання енергоресурсів для майбутніх поколінь, які за обсягами та якістю будуть не меншими за поточні показники споживання. Така інтерпретація сталого розвитку має суспільний характер, що характеризує економіко-соціальний простір існування суспільства на макрорівні. Для макрорівня, або рівня окремого підприємства, концепція сталого розвитку означає, що перехід до сталого розвитку дозволить у майбутньому досягати такого рівня споживання ресурсів, зокрема енергетичних, які дозволять не лише зберегти обсяги виробництва та прибутком, а збільшувати такі показники, що означає приріст інтенсифікацію розвитку та приріст суспільного добробуту. В цих умовах розгляд ефектів організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства повинен відбуватися у двох площинах – ефекти для підприємства-споживача енергетичних ресурсів і матеріалів та кінцевого споживача.

Метою статті є формування пропозицій щодо структуризації системи організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства.

Головним ефектом як для промислового підприємства, так і для споживача є економічний ефект, який у вартісному вигляді характеризує підсумки провадження енергоефективної діяльності та вартість реалізації відповідних заходів. У кількісній інтерпретації економічний ефект представляє різницю між доходами та витратами цільових груп, міра перевищення яких визначає ступень реалізації інтересів. Для промислового підприємства економічні ефекти полягають у таких: нові можливості для бізнесу; підвищення економічної ефективності

шляхом використання ресурсів, обробки та утилізації та створення ринків для переробки; удосконалена практика поводження з відходами; активізація так званих «зелених» закупівель ресурсів для реалізації господарських процесів; оптимізація податків. Водночас для споживачів економічні ефекти проявляються у наступному: «зелений» дизайн, що гарантує безпеку споживання і виключає необхідність додаткових майбутніх платежів, пов'язаних із необхідністю компенсації негативних наслідків споживання неякісної або небезпечної продукції; економія коштів, пов'язаних із подальшим сервісним обслуговуванням та утилізацією споживаної продукції; надання кращої інформації для клієнтів, що підвищує рівень свідомості при виборі товарів та послуг із найкращими енергетичними характеристиками.

Важливим є врахування і соціальних ефектів, що безпосередньо торкаються цільових груп, задіяних в процесах виробництва і споживання, або таких, що знаходяться в зоні активного або пасивного впливу оточуючого середовища. Для промислового підприємства зміст соціальних ефектів полягає у такому: нові робочі місця; нові джерела зайнятості та потенційно піднімають громади з бідності. Для споживачів соціальні ефекти можуть бути представлені у такому вигляді: вища освіта; низький рівень безробіття; високоякісні системи охорони здоров'я; зниження споживчої вартості, що призводить до збільшення обсягу замовника.

Обов'язковою вимогою до оцінювання ефектів в умовах посилення обмеженості енергоресурсів та їх вичерпності при підвищенні рівня забрудненості довкілля є врахування екологічних ефектів. Для промислового підприємства екологічні ефекти мають такі складові: скорочення, повторне використання та утилізація відходів та втрат енергоресурсів та матеріалів, а також мінімізація видобування ресурсів, вторинне використання відходів та зменшення непродуктивних витрат. Для споживача такі екологічні ефекти проявляються через отримання більш енергоефективних товарів і послуг, що дозволяють економити в процесах споживання через утилізацію відходів, відшкодування енергоефективної поведінки споживача.

Слід зауважити, що рекомендована структура ефектів для промислового підприємства та споживача повною мірою відповідає цілям сталого розвитку і сприяє рішення індивідуальних задач, пов'язаних з максимізацією приватних економічних цілей, що характеризують міру мотивації промислових підприємств до запровадження енергоефективних та енергозберігаючих технологій.

Окреме місце в системі ефектів посідають інституціональні ефекти, зміст яких проявляється у формуванні ряду формальних та неформальних правил поведінки, що регулюють господарські процеси, визначаючи стандарти, нормативи та критерії поведінки, зафіксовані або в законодавчих або інших нормативно-правових актах, або в корпоративній культурі підприємства. Для промислового підприємства інституціональні ефекти полягають у такому: обмежити неефективне управління інвестиційними ресурсами, як базовими для прийняття рішень щодо організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки; подолання корупції, що провокує виникнення додаткових витрат, пов'язаних із реалізацією бажаних приватних інтересів промислового підприємства, які не мають легітимної основи; посилення потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для підвищення стійкості та сталості розвитку на засадах оперативного порівняння поточних техніко-економічних показників діяльності промислового підприємства із стандартами та нормативами. Для споживача такими інституціональними ефектами є: зменшення обмеження інформації та зв'язку; зниження або повне виключення економічних наслідків монополізації промислових підприємством ринків та правила споживання товарів і послуг.

Як важливі ефекти повинні розглядатися техніко-технологічні, що значною мірою визначають структуру та розмір витрат залежно від рівня матеріало- та енергомісткості, рівня прогресивності та відповідності вимогам економічності. Для промислового підприємства зміст техніко-технологічних факторів полягає в такому: забезпечення сталості розвитку з урахуванням інтересів наступних поколінь та довгострокових цілей розвитку підприємства; запровадження випуску продукції із застосуванням низьковуглецевих технологій, що дозво-

лить оптимізувати та знизити екологічні податки, отримати прихильність споживачів та підтримку держави, активізувати випуск екологічно чистих продуктів і послуг. Для споживачів такий комплекс ефектів означає більший ступінь залученості суспільства та споживачів до виробничого процесу, що означає домінуючий вплив на вибір технологій виробництва; покращення природного середовища та зниження обсягів емісії забруднюючих речовин, що виключає майбутні витрати суспільства, пов'язані із подоланням негативних наслідків забруднення.

Досягнення цілей організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства базується на рішеннях, що спрямовані на досягнення високого ступеня адаптованості суб'єкта господарювання як реакцію на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі господарювання, формуючи адекватну реакцію у вигляді прийняття та реалізації інвестиційних рішень щодо економії енергетичних ресурсів або нарощування обсягів їх використання для забезпечення прибуткової діяльності та інтенсифікації розвитку. Слід зауважити, що процедура прийняття рішень повною мірою відповідає вимогам ситуаційного та процесного підходу, що означає доцільність представлення рішення у вигляді чітко фіксованої послідовності дій, змістовне наповнення яких буде коригуватися під впливом оточуючого середовища.

Процедура розробки рішень з організаційно-економічного забезпечення енергетичної ефективності поведінки промислового підприємства може бути представлена у вигляді сукупності етапів, комплексна реалізація яких дозволить досягти цілей підвищення ефективності господарської діяльності промислового підприємства. Особливістю реалізації такої послідовності є досягнення ряду ефектів, які повинні бути розглянуті як для промислового підприємства, яке задіяне у процесах виробництва та збуту продукції, що супроводжується енергоспоживанням, так і для споживача, для якого процес споживання та утилізації супроводжується енерговитратами. Крім того така послідовність дозволяє представити підприємство як відкриту економічну систему, що здійснює постійну взаємодію із суб'єктами зовнішнього середовища – державою, споживачами, конкурентами, оточуючим суспільством тощо. Така інтерпретація дозволить більш ґрунтовно та об'єктивно відстежити специфіку формування доданої вартості при виробництві та збуту продукції з урахуванням факторів енергоефективності та енергозаощадження та встановити такі ціни на продукцію, що задовольнить як потреби підприємства в накопиченні прибутку, що становить основу подальшої інтенсифікації розвитку, так і забезпечить споживачам максимізацію задоволення потреб від споживання продукції, виробленої на засадах реалізації заходів з енергоефективності та енергозаощадження.

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства повинно бути визначено як система прийняття рішень щодо реалізації стратегічних завдань суб'єкта господарювання, орієнтованих на формування та використання інструментарію реалізації комплексу завдань, запровадження координації між суб'єктами та об'єктами енергозбереження та заощадження, реалізації енергоефективних заходів, що сприяє підвищенню фінансово-економічних результатів діяльності промислового підприємства і, в такий спосіб, забезпечує зростання економічного добробуту через випуск ринково значущої продукції, яка користується платоспроможним попитом та вироблена із витратами енергії, що дозволяє сформувавши ціну, достатню для покриття витрат підприємства та отримання прибутку, що у подальшому може бути використаний для інтенсифікації розвитку підприємства.

Особливістю організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства є узгодження та координація заходів з енергоефективності на всіх ланках управління. Як ланки управління для промислового підприємства повинні розглядатися структурні підрозділи промислового підприємства, що задіяні в реалізації заходів з енергозбереження (як основані, так і допоміжні підрозділи), промислове підприємство

як відкрита економічна система, в якій відбувається рух та обмін ресурсів, необхідних для реалізації виробничих та збутових процесів, а також головна систем управління підприємства, до складу якого входить підприємство. Як останнє пропонується розглядати горизонтально-інтегроване утворення, що представляє собою об'єднання підприємств подібної галузевої приналежності в єдине підприємство. Метою утворення таких горизонтально-інтегрованих структур є поглиблення спеціалізації господарської діяльності на засадах посилення одного або декількох подібних виробничих процесів, концентрація на виробництві однорідної продукції, що дозволяє оптимізувати витрати та здійснити їх перерозподіл в такий спосіб, що в цілому для горизонтально-інтегрованої структури забезпечити максимізацію економічних та інших ефектів, досягнення яких є неможливих при індивідуальній роботі окремого підприємств як закритої економічної системи. З огляду на особливості організації господарської діяльності підприємств у сучасному економічному просторі, рекомендована структура організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства може бути представлена в такий спосіб (рис. 1).

Рис. 1. Структуризація організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства (авторська розробка)

Дія запропонованої схеми базується на ряді методологічних принципів, орієнтована на досягнення мети та вимагає ресурсної бази, що представлена організаційною та економічною складовою. Взаємозв'язок складових організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства представлено на рис. 2.

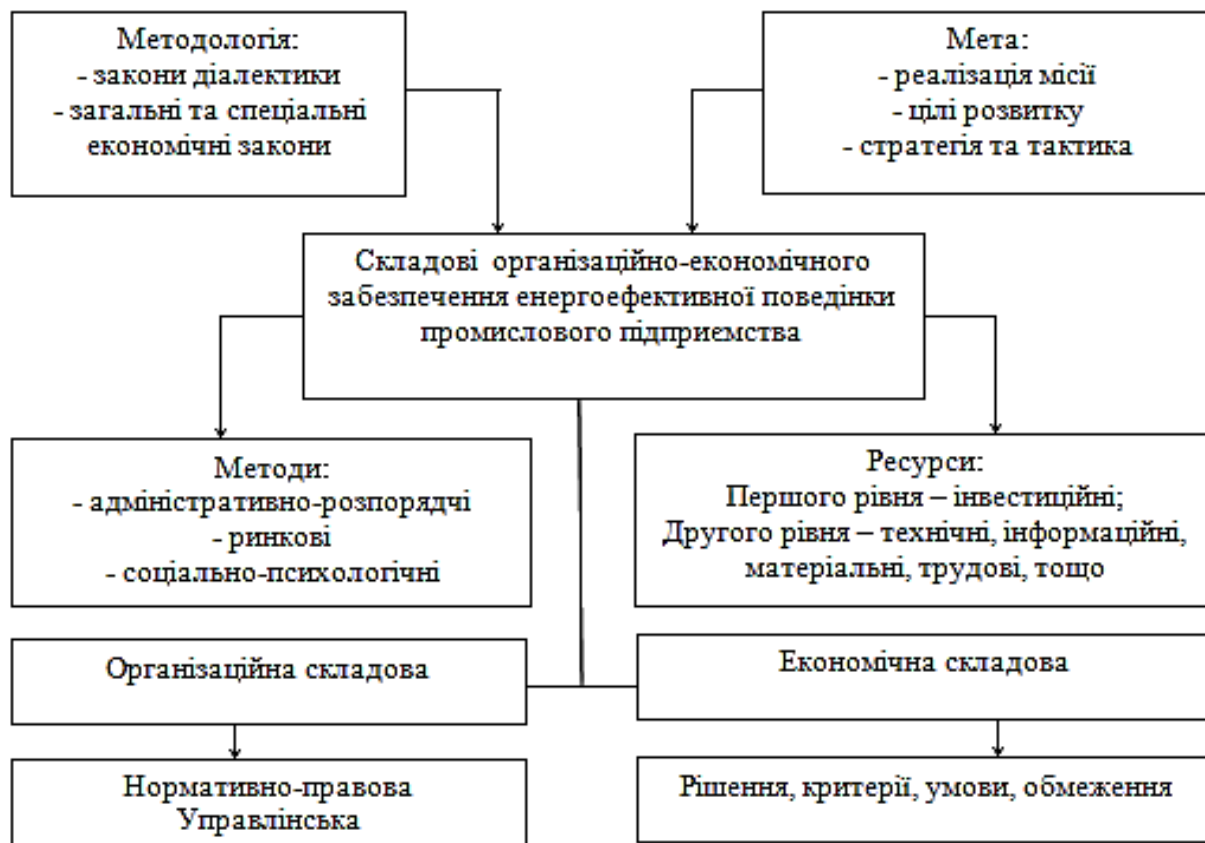

Рис. 2. Взаємозв'язок складових організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства (авторська розробка)

Практична реалізація представленої на рис. 2 схеми взаємозв'язку складових організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства вимагає залучення інвестиційних ресурсів для прийняття та реалізації інвестиційних рішень, що становить ресурсне підґрунтя системи організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства, яке призначене для актуалізації факторів управлінського впливу і компенсації витрат для реалізації заходів з інтенсифікації розвитку та максимізації потенціалу економічного зростання. Інструментарій організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства базується на інвестиційному забезпеченні, а прийняття та реалізація інвестиційних рішень становить ресурсне підґрунтя системи організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства, яке призначене для актуалізації факторів управлінського впливу і компенсації витрат для реалізації заходів з інтенсифікації розвитку та максимізації потенціалу економічного зростання. У загальному вигляді інвестиційне рішення може бути представлено як процес, так і результат реалізації управлінських дій. Як процес інвестиційне рішення представляє собою визначення кола можливих альтернатив залучення та використання інвестиційного капіталу із подальшим порівнянням витрат та очікуваних результатів. Як результат інвестиційне рішення може бути представлено як затвердження певної альтернативи з метою її подальшої реалізації для досягнення бажаного результату. Традиційними методами оцінювання ефективності реалізації

інвестиційних рішень є статичні та динамічні методи, методи, що орієнтовано на визначення змін у фінансово-економічному стані підприємства при реалізації інвестиційних заходів, експертне оцінювання, що пропонуються рядом вчених економістів, теоретиків та практиків [4–6]. Відмітною рисою пропонованих розробок є не лише врахування стандартних критеріїв прийняття рішень, що засновано на порівнянні доходів та витрат, а критеріїв позитивного рішення як перевищення доходів над витратами, а також доповнення економіко-математичного апарату рядом додаткових критеріїв та показників, що характеризують доступність ресурсів, актуальність організаційно-технічних заходів з енергоефективності та енергозбереження, мотиваційні настанови підприємства та споживача та інших цільових груп.

ВИСНОВКИ

Таким чином, організаційно-економічне забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства повинно бути представлено як система методів, управлінського інструментарію, ресурсів першого та другого порядку, рішень, системна взаємодія яких спирається на закони діалектики та загальні і спеціальні економічні закони функціонування суб'єктів господарювання, що сприяє отриманню синергетичного ефекту. В основі організаційно-економічного забезпечення є інвестиційні рішення, прийняття та реалізація яких становить ресурсне підґрунтя системи організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства, яке призначене для актуалізації факторів управлінського впливу і компенсації витрат для реалізації заходів з інтенсифікації розвитку та максимізації потенціалу економічного зростання. Особливістю запропонованої розробки є не лише врахування економічних, соціальних, екологічних та інших ефектів, що супроводжують процес запровадження енергоефективних технологій для промислового підприємства, а й для споживача, поведінка яких чинить безпосередній вплив на вибір техніко-економічних умов виробництва, формування інституціональних ефектів, що вимагає при структуризації організаційно-економічного забезпечення енергоефективної поведінки промислового підприємства врахування дуалістичної природи ефектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Іскакові А. А. Енергоефективність національної економіки в контексті її еколого-економічної безпеки / А. А. Іскакові, І. М. Кобушко // *Механізм регулювання економіки*. – 2016. – № 3. – С. 88–96.
2. Яблінські Й. Типологія синергетичних факторів впливу на енергетичну ефективність поведінки підприємств / Й. Яблінські, О. Попова, В. Кузнєцов // *Екологія – філософія існування людини : зб. наук. праць учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мелітополь, 26 травня 2016 р.) / за заг. ред. М. М. Радевої*. – Мелітополь : ТОВ Колор Принт», 2016. – С. 97–98.
3. Zelinska H. O. *Social responsibility of education as one of advantages of innovative development of enterprise [Електронний ресурс]* / Н. О. Zelinska // *Управління економічними процесами*. – 2015. – № 4 (9). – Режим доступу: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/2015_4_1.
4. Каїра З. С. Роль інновацій та інвестицій в економічному розвитку промислового підприємства / З. С. Каїра // *Інституціональний вектор економічного розвитку / Institutional vector of economic development : зб. наук. праць МІДМУ «КІПУ»*. – Мелітополь : МІДМУ «КІПУ», 2015. – Вип. 8(2). – С. 88–99.
5. Овчаренко Д. М. Методичні підходи до оцінки доцільності інвестування у заходи з енергозбереження / Д. М. Овчаренко // *Інвестиції : практика та досвід*. – 2015. – № 19. – С. 53–57.
6. Рекова Н. Ю. *Забезпечення ефективного використання енергоресурсів на гірничорудних підприємствах: монографія* / Н. Ю. Рекова, Г. В. Темченко, О. С. Максимова. – Кривий Ріг : Видавничий центр ДВНЗ «КНУ», 2015. – 199 с.